

Úprava styku obou rodičů s dítětem, spory mezi rodiči při jeho uskutečňování

Jaké jsou důsledky narušení vztahů dítěte k jednomu z rodičů?

Často se lze setkat s případy, kdy se jako s jedním z následků rozpadu vztahu mezi rodiči jeden z nich nebo osoba, již bylo dítě svěřeno do výchovy, pokouší s dítětem manipulovat s cílem odtrhnout dítě od druhého rodiče. V některých případech, kdy je dítě svěřeno do pěstounské péče nebo svěřeno do výchovy třetí osobě, se takové jednání vyskytuje ve snaze odtrhnout dítě dokonce od obou rodičů. K manipulaci dochází někdy i ze strany rodiče, který nemá dítě svěřeno do výchovy, a to např. v době styku dítěte s tímto rodičem, při nevrácení dítěte do péče (viz níže) apod.

Zákonná úprava sice obsahuje nástroje, jak se lze poměrně účinně takovému jednání bránit, je však třeba především apelovat na oba rodiče, aby se vytváření negativního postoje dítěte vůči druhému rodiči vyhnuli, neboť takové jednání závažným způsobem trvale narušuje zdárný vývoj dítěte a zpravidla se obrátí i proti rodiči či osobě, která manipulaci prováděla. Tento poměrně častý závažný stav se vyvíjí po dlouhou dobu ve skryté podobě, a je proto povětšinou podceňován. V odborných kruzích je nejčastěji označován jako tzv. „syndrom zavrženého rodiče“.

Jak tedy postupovat, když jeden rodič brání druhému rodiči ve styku s dítětem?

Nedošlo-li k soudní úpravě, musí rodiče, všechny instituce i občané vycházet z platné právní úpravy, podle níž mají oba rodiče zásadně stejnou rodičovskou zodpovědnost, tedy stejná práva i povinnosti. Pokud o výchovu dítěte má pečovat jen jeden z rodičů, je třeba, aby se oba rodiče v zájmu dítěte oprostili od osobních averzí, a pokud možno co nejdříve dohodli úpravu styku, resp. uzavřeli dohodu o co nejčastějším a pravidelném kontaktu dítěte s rodičem, s nímž nežije ve společné domácnosti.

Nedojde-li k dohodě nebo pokud ji jeden z rodičů nedodržuje, je třeba bezodkladně podat návrh soudu, aby rozsah styku určil on. I po svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů soudem mají rodičovskou zodpovědnost rodiče oba. Rodič, který nemá dítě svěřeno do výchovy, je omezen pouze v tom, že má k výchovnému vlivu na dítě stanovenou kratší dobu, tj. dobu styku. Má však i nadále právo požadovat po rodiči, který má dítě svěřeno do výchovy, výchovnou součinnost, tj. zejména informovat se na jeho zdravotní stav, školní prospěch i chování mimo školu, sledovat jeho řádnou výchovu, spolurozhodovat o budoucím povolání dítěte apod.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD dříve OPD) nemá žádnou nařizovací pravomoc, pokud jde o vzájemné vztahy rodičů, řešení sporů mezi nimi apod., a stejně tak není v jeho moci zajistit vymahatelnost rodičovských práv jednoho z rodičů. Může však rodiči, který nerespektuje práva dítěte nebo druhého rodiče (např. na výchovu, na pravidelný styk), domluvit, poučit ho o právní úpravě a následcích jeho chování. Pokud ve věci již nerozhodl soud, mohou rodiče kdykoliv sami nebo na příslušném úřadu uzavřít dohodu o úpravě styku s dítětem (viz výše), která má tu výhodu, že ji se souhlasem obou stran lze kdykoliv doplnit, změnit, rozšířit, přizpůsobit potřebám dítěte. Nerespektuje-li rodič takto uzavřenou dohodu, může být takové jednání soudem chápáno jako projev neschopnosti respektovat práva jiných (dítěte, druhého rodiče), a v konečném důsledku i jako projev výchovné nezpůsobilosti.

Nedohodnou-li se rodiče na věcech souvisejících s výchovou dítěte, je k rozhodnutí v této věci oprávněn pouze soud. OSPOD pak může napomoci vyřešení problémů v rodině svojí sociální prací a v procesním postavení kolizního opatrovníka předáním svých poznatků o chování rodičů soudu. Může využít i některé z opatření, které mu dává zákon o sociálně-právní ochraně dětí a zákon o rodině (zejména jeho ustanovení § 43).

Jak může do vztahů mezi rodiči a vztahů mezi rodiči a dětmi zasáhnout soud?

Soud, který jedná na základě návrhu jednoho z rodičů nebo na podnět OSPOD, rozhoduje o svěřením dítěte do výchovy jednoho z rodičů (příp. společné či střídavé výchově), druhému stanoví povinnost platit výživné. Současně schvaluje dohodu o styku nebo na návrh jednoho z rodičů určí rozsah styku s druhým rodičem (z vlastní iniciativy o styku nerozhoduje). Plnění pravomocné, soudem schválené dohody, je vynutitelné stejně jako plnění pravomocného soudního rozsudku či usnesení. Hrozí-li nenávratná újma z prodlení, zejména odcizení dítěte druhému z rodičů, může tento rodič požádat soud, aby rozhodl tzv. předběžným opatřením, u něhož ani případné odvolání nemá odkladný účinek.

Pravomocné soudní rozhodnutí (soudem schválenou dohodu) jsou povinni respektovat oba rodiče. Není-li tomu tak, je bez zbytečných prodlev možno:

- Podat soudu návrh na nařízení a provedení výkonu rozhodnutí, který lze podávat opakovaně vždy, když není styk realizován. Místně příslušným je soud, v jehož obvodu má dítě trvalé bydliště.
- Spolupracovat s oddělením sociálně-právní ochrany dětí, sdělovat sociální pracovníci každý neumožněný styk. Může požádat o poučení rodiče, v jehož péči dítě je, o jeho povinnosti dodržovat rozhodnutí soudu a následcích nerespektování soudního rozhodnutí. Rodič, kterému je bráněno ve styku s dítětem, má možnost podat obci návrh (§ 13 zákona o sociálně-právní ochraně dětí) na uložení výchovného opatření (§ 43 zákona o rodině).

Jak postupovat, když rodič odmítá vrátit dítě rodiči, který má dítě svěřeno do péče?

- Při každém nevrácení dítěte je možno ihned podat k soudu návrh na výkon jeho rozhodnutí s přiloženým pravomocným rozhodnutím o svěřeni dítěte do výchovy jednomu z rodičů.
- Kontaktovat sociální pracovníci příslušného úřadu, informovat ji o jednání druhého rodiče a požádat o provedení šetření v bydlišti rodiče, který měl dítě vrátit, za účelem zjištění, zda je dítě v pořádku apod.
- Oprávněný rodič má právo si dítě kdykoliv převzít do své péče. Orgán sociálně-právní ochrany dětí nemá možnost dítě rodiči odebrat, tj. provést výkon rozhodnutí, k tomu je oprávněn pouze soud. Při únosu může zasáhnout Policie České republiky (PČR), kterou může přivolat oprávněný rodič také v případě fyzického útoku ze strany druhého rodiče. Dítě si však musí i v tomto případě převzít oprávněný.
- Pokud rodič, který u sebe protiprávně dítě ponechal, nezajišťuje jeho školní docházku, vzniká tímto jednáním podezření ze spáchání trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 trestního zákona, a i v tomto případě lze pochybovat o jeho výchovné způsobilosti. Lze zvážit také podání trestního oznámení státnímu zastupitelství nebo PČR pro podezření ze spáchání trestného činu únosu či maření výkonu úředního rozhodnutí.

Jak může být v těchto sporech nápomocen veřejný ochránce práv?

Veřejný ochránce práv nemůže řešit spor rodičů, ani posuzovat nebo měnit rozhodnutí soudu, neboť k tomu není kompetentní. Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, vymezuje jeho působnost tak, že působí k ochraně osob před protizákonným či jinak nesprávným jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v zákoně, ovšem pouze při výkonu státní správy. Nepřísluší mu tedy zasahovat do soukromoprávních či rodinněprávních vztahů, ani do trestního řízení.

Má-li však některý z rodičů výhrady proti postupu orgánu sociálně-právní ochrany dětí, může se na veřejného ochránce práv obrátit s podnětem. Nejprve však je třeba, aby podal stížnost na konkrétní postup či na pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany vedoucímu příslušného úřadu, neboť úřad má mít možnost sám zjednat nápravu. Pokud k nápravě nedojde, veřejný ochránce práv se bude v případě zahájení šetření zabývat postupy, které orgán sociálně-právní ochrany dětí zvolil, a bude posuzovat, zda tento orgán, příp. odvolací orgán, jednal v souladu s právem a s principy dobré správy a zda nebyl ve věci nečinný. Pokud ochránce zjistí šetřením pochybení, navrhne a bude prosazovat přijetí opatření k nápravě zjištěných nedostatků.